

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران

تحقیق گروهی رشد ششم

عنوان :

پیامدهای اشرافی گری در اقتصاد ملی از دیدگاه مقام معظم رهبری

زینب پیوسته

زبیده قائمی فر

چکیده :

گرایش به زیبایی و جمال دوستی یکی از ابعاد وجودی انسان است و آیات و روایات و سیره عملی معصومان (علیهم السلام) آن را تایید نموده است. لذا تجمل و جمال به خودی خود بار منفی ندارند. اما آنچه در این بین مورد نکوهش شدید اسلام قرار گرفته است، گرایش افراطی به اشرافی‌گری و تشریفات دنیوی و هدف قرار گرفتن آن در زندگی است. اشرافی‌گری با این بیان به معنی، میل و رغبت کردن به تجملات و توجه به ظواهر زندگی می‌باشد گرایش به تجملات و زرق و برق دنیا، آسیب‌ها و پیامدهایی در اقتصاد فرد، خانواده و جامعه به دنبال دارد. مقروض شدن، نیاززدگی، به چالش کشیدن انقلاب، مصرف‌گرایی فرد و خانواده، وابسته شدن به بیگانگان، تغییر الگوی خانواده از حوزه تولید به حوزه مصرف، افزایش فاصله طبقاتی، تضییع بیت‌المال، و عدم پیشرفت جامعه از جمله آسیب‌های این گرایش است. از جمله راهکارهای قرآنی و روایی مقابله با تجمل‌گرایی، ترویج الگوگیری از سیره معصومان (علیهم السلام)، تقویت باورهای دینی و ارزش‌های معنوی مانند؛ زهد و پارسایی، قناعت و مناعت طبع، اعتدال و میانه‌روی، و ارائه راهکارهای کاربردی در کنترل اشرافی‌گری مانند؛ منحصر کردن تبلیغات در امر مصرفی کالا و خدمات، اجرای عدالت اقتصادی و جلوگیری از انباشت ثروت در دست عده‌ای خاص در فرجام تجمل‌گرایی می‌باشد.

کلید واژگان: اشرافی‌گری ، اقتصاد ،

مقدمه

بخش عظیمی از زندگی انسان را اقتصاد تشکیل می‌دهد. امروزه بیشتر وقت بشر، در بررسی امور اقتصادی سپری می‌شود؛ با این همه، عده‌ای از افراد، هیچ بهایی به آن نمی‌دهند، بلکه آن را مخالف با آرمان‌های انسان و مانع از آخرت‌جویی می‌دانند و معتقدند طرح این‌گونه مباحث، عامل عقب‌ماندگی انسان از اهداف عالی است؛ از این رو، باید از امور دنیوی، از جمله مال و ثروت دوری جست و به دنبال کمالات اخروی رفت.

در مقابل آنها، عده‌ای اقتصاد را محور زندگی و هدف نهایی می‌دانند و همه امور را با دیده اقتصادی می‌نگرند.

اسلام هر دو نظریه را مردود و دور از واقعیت‌های زندگی می‌داند و راه سومی برمی‌گزیند و مسائل اقتصادی و دنیوی را با دید واقع‌گرایانه می‌بیند و اقتصاد را برای تداوم حیات، ضروری می‌داند و مرز آن را با دنیاپرستی و زراندوزی جدا ساخته و اقتصاد صحیح را یکی از عوامل کسب آخرت و تقویت بنیان دینی معرفی می‌کند.

مسئولین جامعه جزء خواص جامعه هستند و از آن‌جا که روش‌های رفتاری و گفتاری مسئولان جامعه، به ویژه رهبران فکری و معنوی در شکل‌گیری ارزش‌ها و ضد ارزش‌های اجتماعی تأثیر مستقیم دارد روی آوری آن‌ها به تشریفات و تجمل و بهره‌وری بیش از حد از زیبایی‌های دنیوی موجب روحیه‌ی تجمل‌گرایی در بین توده‌ی مردم می‌شود. امام علی (ع) از همان ابتدای خلافت به شدت با اشرافی‌گری به صورت‌های مختلف مبارزه کردند، و به احیای سنت پیامبر (ص) همت گماشتند. نمونه‌های زیادی از خطبه‌ها و نامه‌هایی که امام به مسئولین و کارگزاران حکومت تذکر داده‌اند در نهج البلاغه یافت می‌شود. از این رو در این مقاله سعی شده پیامدهای اشرافی‌گری مسئولین در اقتصاد ملی را از دیدگاه نهج البلاغه بیان نماید.

۱- تعریف اشرافی‌گری و واژه‌های معادل

در کلام دهخدا اشراف اینگونه معنی شده است: اشراف جمع شریف به معنای بزرگان، شریفان، اشخاص بزرگ، صاحبان حسب و نسب نیک، مقام و رتبه یا عنوان عالی مشرف^۱. در جایی دیگر اشراف به این معنی ذکر شده است بزرگواران، بلند پایگان، بزرگان، نجبا^۲. در قرآن به جای کلمه اشراف کلمه ملا آمده است.

«ملا» در لغت به معنای اشراف، سران و پیشوایان مردم و افراد صاحب نفوذی‌اند که به دلیل هبیت، غنا، ثروت و موقعیت، ابهت آن‌ها چشم‌ها را می‌گیرد و مردم در تصمیم‌گیری‌های خود، به آن‌ها می‌نگرند و پیرو آنانند.^۳

در اصطلاح: اشرافی‌گری را می‌توان به نوعی استفاده از کالاهای لوکس و تجملی دانست. اشرافی‌گری را شاید بتوان متعلق به گروه خاص یا طبقه خاصی از جامعه دانست، اما بر اساس ماهیت کالای لوکس و طبقات جامعه و سطح درآمدی افراد، می‌توان کالایی را در آن سطح درآمد فرد، لوکس یا مخالف آن پست نامید.^۴

مقام معظم رهبری تعریف اشرافی‌گری را این گونه توسعه می‌دهد: «ما نظام و کشوری می‌خواهیم که پیشرفته باشد و مردم آن دانشمند و بیدار و زنده باشند؛ غفلت زده و خواب‌آلوده نباشند؛ کشور برخوردار از عدالت باشد؛ مبرای از فساد باشد؛ طبقه اشراف بر آن حاکمیت نداشته باشد - چه اشراف

^۱ - علی اکبر دهخدا، لغت نامه دهخدا، ج ۷، چاپ اول، تهران، سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، ۱۳۴۱، ص ۲۶۴۹.

^۲ - محمد معین، فرهنگ فارسی، چاپ اول، تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۳، ص ۲۸۲.

^۳ - محمد صابر جعفری و لیلا مختار زاده، مقاله اشرافی‌گری بر گرفته از کتاب ملا و اشراف یا رانت‌های قدرت و

ثروت مانع فراروی پیامبران و حضرت مهدی (ع)، مجله انتظار موعود شماره ۳۵ تابستان و پاییز ۱۳۹۰، ص ۱۵.

^۴ - علی اکبر روضه گر، مقاله تاثیر اشرافی‌گری بر کشور، روزنامه ایران، شهریور ۹۴، ص ۱۰.

سنتی، چه طبقه‌ی جدیدی که ممکن است اسمشان اشراف نباشد، اما در واقع اشراف باشند و به قول آقایان از رانت‌های گوناگون اقتصادی استفاده کنند - برخوردار از قدرت و استحکام سیاسی باشد؛ و همه اینها الهام گرفته از معارف دین و اسلام عزیز باشد. ، اسلام این ظرفیت را دارد که اینها را به ما تعلیم دهد.^۱

اقتصاد

اقتصاد در لغت نامه دهخدا به این معانی ذکر شده میانجی نگه داشتن، میانه راه رفتن، میانه نگه داشتن، میانه روی در هر کاری داشتن.^۲ همچنین در فرهنگ معین اقتصاد به این معانی ذکر شده است، ۱- میانه‌روی در هر کاری ۲- رعایت اعتدال در دخل و خرج

در اصطلاح: اقتصاد در معانی اصطلاحی آن، که امروزه بیشتر مورد استفاده قرار می‌گیرد و در مجامع علمی به کار برده می‌شود، علمی است که رفتار و رابطه‌ی انسان را با اشیاء مادی مورد نیاز او که به رایگان در طبیعت می‌یابد مورد مطالعه قرار می‌دهد، که بنا به تعریف ساموئلسن، علم اقتصاد عبارت است از بررسی روش‌هایی که بشر با وسیله یا بدون وسیله‌ی پول، برای به کار بردن منابع کمیاب، به منظور تولید کالاها و خدمات، در طی زمان و همچنین برای توزیع کالاها و خدمات بین افراد و گروه‌ها در جامعه، به منظور مصرف در زمان حال یا آینده انتخاب می‌کند.^۳

^۱- امام خامنه‌ای، در دیدار دانشجویان و اساتید دانشگاه استان کرمان، ۱۳۸۴

^۲ - علی اکبر دهخدا، لغت نامه دهخدا، ج ۷، چاپ اول، تهران، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، ۱۳۴۱، ص ۳۱۵۴.

^۳ - محمود اصغری، همان، ص ۱۵۲.

قَدْ مِنْ حُرْمِ زِينَةِ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَ الطَّيِّبَاتِ
مِنُ الرِّزْقِ^۱ [ای پیامبر] بگو: «زیورهایی را که خدا برای بندگانش پدید آورده، و [نیز] روزیهای
پاکیزه را چه کسی حرام گردانیده؟

پس آنچه از نظر قرآن مذموم است دل بستن به دنیا و بهره مند نساختن دیگران از نعمتهای
الهی است.

امام علی (علیه السلام) فرمودند: گواراترین زندگی، رها کردن تکلفها (تجملات) است^۲،
بنا براین با افزایش آگاهی در زمینه مصرف گرایی و ترویج سبک زندگی اسلامی و ترویج
روحیه ساده زیستی و با ایجاد کارگاههای آموزشی در زمینه ترویج مولفههای زندگی اسلامی و
عدالت محوری می توان از بروز اشرافی گری در جامعه جلوگیری کرد..

مقام معظم رهبری در این مورد می فرمایند: از اینکه مردم فداکار و انقلابی ایران در امور
شخصی به مصرف گرایی سوق داده شوند به خدا پناه می برم آنان که تجملات را از روی بی دری
ناشی از وسعت مالی و توانایی مالی انجام می دهند به خود آیند و به انفاق روی آورند و آنان که با
سختی و تنگ دستی بر خود چنین چیزی را تحمیل می کنند از این امر خسارت بار دست بکشند^۳.

^۱ -سوره اعراف (۷) آیه ۳۲.

^۲ -عبدالواحد بن محمد تمیمی آمدی غررالحکم و دارلکلم محقق سید مهدی رجایی چاپ دوم قم دارالکتب الاسلامی
۱۴۱۰ ق حدیث ۳۳۹۷.

^۳ -بیانات مقام معظم رهبری، به مناسبت هفته بسیج، ۱۳۶۸/۹/۲

نتیجه گیری

از آیات و روایات و سخنان مقام معظم رهبری امام خامنه ایی که در این تحقیق وجود دارد می توان نتیجه گرفت که حب زینت و جمال از نظر قرآن و روایات تا حد اعتدال نه تنها مذموم نیست بلکه خداوند آنرا برای بندگان با ایمان قرار داده است تا از آن در راه رسیدن به کمال و جمال معنوی استفاده کنند ولی همین که از حد اعتدال به سوی اسراف و غفلت کشیده شود باعث تجمل پرستی تکبر، حسادت و ناسپاسی می شود.

تجمل گرایی مسئولین ، به منافع ملی آسیب وارد می کند و باعث وابستگی به بیگانگان، تضییع بیت المال و افزایش فاصله طبقاتی در جامعه می شود و یک جامعه مصرفی را برای ما رقم می زند. در چنین شرایطی زمامداران وظیفه دارند، بار مشکلات را از دوش مردم بردارند و اموال و سرمایه های آنان را فزونی بخشند تا بتوانند به سرمایه گذاری و عمران و آبادی روی آورند. رشد سرمایه های مردم، عامل افزایش درآمد و رشد اقتصادی و تعادل جامعه است و دولت را در تأمین هزینه های دولتی یاری می دهد.

فهرست منابع و مآخذ

*قرآن کریم،

* نهج البلاغه، ترجمه کاظم عابدینی مطلق، تهران، انتشاراتی آفرینه، ۱۳۷۹.

- ۱- احسانی، محمد، مقاله اهل بیت (ع) برترین الگوهای زندگی، فصلنامه کوثر شماره ۱۰.
- ۲- احمدوند، علی، مقاله مصارف بیت المال واسراف، فصلنامه سالنمای نهج شماره ۱۹-۲۰ پاییز ۸۵.
- ۳- انوری، حسن، فرهنگ بزرگ سخن، چاپ اول، تهران، نشر سخن، ۱۳۸۱.
- ۴- بیانات امام خمینی در بین مسئولین نظام ۱ فروردین ۱۳۶۲
- ۵- بیانات امام خامنه ای پرسش و پاسخ با دانشجویان دانشگاه صنعتی شریف، اول آذر ۱۳۷۸
- ۶- بیانات امام خامنه ای خطبه نماز جمعه تهران ۱۴/۱۱/۱۳۹۰.
- ۷- بیانات امام خامنه ای در جمع مردم استان کردستان در تاریخ ۲۲ اردیبهشت ۱۳۸۸.
- ۸- بیانات امام خامنه ای در دیدار با رئیس جمهور و اعضا هیئت دولت ۸ شهریور ۱۳۸۴.
- ۹- بیانات امام خامنه ای در دیدار کارگزاران نظام در تاریخ ۲۳ مرداد ۱۳۷۰.
- ۱۰- بیانات مقام معظم رهبری نماز جمعه تهران ۱۳۸۴
- ۱۱- بیانات مقام معظم رهبری در حرم مطهر رضوی - ۱۳۸۸/۱/۱
- ۱۲- بیانات مقام معظم رهبری، به مناسبت هفته بسیج، ۱۳۶۸/۹/۲
- ۱۳- تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، غررالحکم و دارلکلم، ج ۲، محقق: سید هاشم رسولی محلاتی، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، قم، چاپ چهارم ۱۳۸۰.
- ۱۴- غررالحکم و دارلکلم، ج ۳، محقق: سید مهدی رجایی، چاپ دوم، قم، دارالکتب الاسلامی، ۱۴۱۰ ق.
- ۱۵- حاجی زاده، سیروس، مقاله آسیب شناسی انقلاب از دیدگاه امام خمینی (ره)، مجله ۱۵ خرداد شماره ۲، بهمن ۱۳۸۶.
- ۱۶- حر عاملی محمد بن حسن، وسائل الشیعه، ج ۳، قم موسسه تبیان ۱۳۸۷.

- ۱۷- _____، وسائل الشیعه، ج ۱۱، ج ۱۵، تهران انتشارات مکتب الاسلامی ۱۳۶۷.
- ۱۸- حرانی، حسن بن علی ابن شعبه، تحف العقول، مترجم صادق حسن زاده، چاپ اول، تهران، موسسه امیرکبیر، ۱۳۸۲.
- ۱۹- حکیمی، محمد، معیارهای اقتصادی در تعالیم رضوی مشهد بنیاد پژوهشهای اسلامی ۱۳۷۹.
- ۲۰- _____، الحیاه، ج ۴، مترجم: احمد آرام، چاپ سوم، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی ۱۳۸۱.
- ۲۱- حکیمی، محمد، زمینه ها و مانع تحقق عدالت اقتصادی (مجموعه از چشم انداز امام علی (ع)) موسسه فرهنگی دانش و اندیشه بی تا بی جا.
- ۲۲- _____ معیارهای اقتصادی در تعالیم رضوی، مشهد، بنیاد پژوهشهای اسلامی ۱۳۷۹.
- ۲۳- دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، ج ۷، چاپ اول، تهران، سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور ۱۳۴۱.
- ۲۴- راغب اصفهانی، معجم مفردات الفاظ قرآن، ج ۴، بیروت دارالفکر ۱۳۷۵.
- ۲۵- رحمانی، محمد رضا، مقاله پاسخ امام علی به مدعیان بخشش بیت المال به اشراف فصلنامه حکومت اسلامی، شماره ۱۷، اردیبهشت ۱۳۸۷.
- ۲۶- عارف جو، مهدی، نقش و جایگاه زینت و تجمل در سبک زندگی اسلامی، اصفهان مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه، ۱۳۹۱.
- ۲۷- عطایی، محمد عاصف، مقاله آثار دنیایی و تجمل خواهی در آموزه های اسلامی، روزنامه کیهان مهر ۱۳۹۱.
- ۲۸- فیض کاشانی، محمد محسن، الوافی، ج ۵، اصفهان، کتابخانه امام علی (ع)، ۱۴۰۶ق.
- ۲۹- کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، ج ۲، تهران مکتب الاسلامی ۱۳۸۵.
- ۳۰- لهسایی زاده، عبدالعلی و بیژن خواجه نوری، مقاله نابرابری و قشربندی اجتماعی. مجله اقتصاد مقداری شماره ۲، پاییز ۱۳۸۳.

- ۳۱- مجلسی، محمد باقر، بحارالانوار، ج ۱۰، ج ۱۶، ج ۱۷، ج ۱۹، ج ۴۱، ج ۶۶، ج ۵۱، ج ۷۰، ج ۷۳، ج ۷۵، ج ۷۸، ج ۱۰۳، بیروت مؤسسه الوفا ۱۴۰۳ .
- ۳۲- محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، ج ۳، مترجم حمیدرضا شیخی، چاپ اول، قم، مؤسسه فرهنگی دارالحديث ۱۳۷۷ .
- ۳۳- معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، چاپ اول، تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۳.
- ۳۴- مقاله ساده زیستی از دیدگاه امام خمینی مجله فقه دفتر تبلیغات اسلامی شماره ۲۱ پاییز ۱۳۷۸
- ۳۵- مکارم شیرازی، ناصر و دیگران، تفسیر نمونه، ج ۱۳، ج ۱۹، چاپ اول انتشارات دارالکتب الاسلامی ۱۳۸۵
- ۳۶- _____، تفسیر نمونه ج ۴، ج ۸، ج ۱۸، چاپ سی و یکم، تهران دارالکتب الاسلامی، ۱۳۷۳.
- ۳۷- موسوی خمینی (امام خمینی)، سید روح الله، صحیفه نور، ج ۲، ج ۱۱، ج ۱۹، چاپ اول، تهران، ارشاد اسلامی، ۱۳۶۱ .
- ۳۸- میر معزی، سید حسین، مقاله اقتصاد مقاومتی از دیدگاه مقام معظم رهبری، فصلنامه پژوهشی اقتصاد اسلامی ..